

Лемківський народний танець в контексті хореографічної культури України.

В запропонованій статті розглядається ряд проблем пов'язаних з історією та сучасним станом танцювальної культури лемків, з'ясовано шляхи її збереження, та подальший розвиток.

In the offered article the row of problems constrained is examined by history and modern state of dancing culture of lemків, the ways of her maintenance, and further development, are found out.

Одним із важливих завдань у побудові незалежної української держави є відродження, збереження та розвиток духовно-мистецької культури різних етнографічних груп, що проживають на Україні і зокрема в її західній частині. Серед них найбільш яскравою та найменш дослідженою, як на нашу думку, є західна етнографічна група, що носить назву – лемки.

Вивчення першооснов лемківського танцювального фольклору, та з'ясування його сучасного стану побутування і подальшого збереження в культурно-мистецькому просторі України є чи не однією з головних проблем в сьогоденні.

Історична територія проживання лемків простягалася зі сходу вздовж річки Ослави на захід до міста Попраду (Польща), північний кордон знаходився уздовж підніжжя Карпат поряд з польськими містами Шимбарк , Жмигород, Рошенів, а південний охоплював частину Словаччини вздовж річок Топлі і Ондави [1, с.299]. Цей географічний фактор безперечно вплинув на

формування матеріальних та духовних цінностей лемків, а постійний генетичний зв'язок з українським народом ще більше збагачував та примножував їхні мистецькі надбання, які зайшли своє місце в загальному культуротворчому процесі.

Великою трагедією в історичному та культурному розвитку цієї етнографічної групи стала «Угода між Урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським Комітетом Національного Відродження про евакуацію українського населення з території Польщі до УРСР і польських громадян з території УРСР до Польщі» (від 9.09.1944р.), в наслідок чого відбулося насильне переселення їх з території Західних Карпат на схід, та на північно-західні землі Польщі, яке відбулося після Другої Світової війни. Проте, незважаючи на хаотичне розселення, лемкам вдалося зберегти свої культурно-мистецькі надбання.

Проблемою дослідження лемківської культури на Україні свого часу займалися видатні українські етнографи, історики, мовознавці, письменники та фольклористи: Ф. Колесса, Ю. Тарнович, І. Верхратський, В. Хиляк, І. Бугера, які в своїх дослідженнях вивчали історію, побут, мову, пісенну та музичну культуру цієї етнографічної групи. До більш пізніх досліджень слід віднести праці етнологів, мистецтвознавців та філологів: Є. Гайової, О. Фабрики-Процької, Т.Саварин, Я. Полянського, які в основному висвітлюють питання збереження звичаїв та обрядів, зупиняючись здебільшого на музичному та пісенному фольклорі даної етнографічної групи. Тому **метою** даної статті є з'ясування сучасного стану саме танцювального мистецтва лемків, яке є недостатньо досліджене, та вирішення проблем його збереження, оскільки, культуру народу чи етнографічної групи без традиційного фольклору, складовими якого є музика, пісня, танець важко уявити.

Танцювальний фольклор лемків, з поміж інших вирізняється своєю специфікою, зумовленою взаємовідносинами та синтезом хореографічних

культур сусідніх народів та етнографічних груп, і залишається основним фактором розвитку їхнього хореографічного автентичного мистецтва.

Одним з небагатьох дослідників лемківської хореографічної культури був знаний український етнохореолог Роман Гарасимчук, який вивчав їхнє танцювальне мистецтво після Другої світової війни. В процесі здійснених польових досліджень в місцях проживання лемків, після їх переселення на Україну, ним було зібрано та записано ряд танців, що відображають хореографічне мистецтво даної етнографічної групи. Авторський рукопис дослідника став доповненням до монографії «Tance huculskie» – (Танці гуцульські), опублікованої в 1939 році у Львові на польській мові, яку автор присвятив хореографічному та пісенному автентичному фольклору Гуцулів.

Опрацювавши зібраний матеріал, Роман Гарасимчук розподілив всі танці лемків, за своїми характерними особливостями та упорядкував їх за такими групами: «Коломийкові», «Козачкові» та «Танці іншої структури». В свою чергу танці перших двох груп він поділив на старовинні та новіші.

До старовинних коломийкових танців Гарасимчук відносить: «Рівну», «Коломийку» і «Лемківський танець», які за свідченнями старожилів побутували на Лемківщині ще до початку ХХ століття. Те саме можна сказати про старовинні козачкові танці: «Козак», «Присіданий» та «Танець колядників», які збереглись тільки через те, що постійно використовувались в звичаях та обрядах. Ці танці виконувались старшими людьми в повільному темпі та супроводжувалися піснями.

До новіших коломийкових та козачкових танців, які з'явилися у побуті лемків з часів Першої світової війни, автор відносить: «Верховину», «Козак» та «Медведок», вказуючи при цьому, що вони виконувались як в помірному так і швидкому темпі здебільшого молоддю.

Ще одна група, яка заслуговує на особливу увагу, має назву «Танці іншої структури», до якої відносяться: «Карічка» - назва цього танцю походить від

слова «коло», що виконується переважно дівчатами та побутує у лемків, що проживають на Закарпатті та Словаччині та «Дупак» або «Жидок» - що є своєрідним прототипом до Гуцульського танцю «Піп», Подільського - «Клин», та танцю «Циган», що побутує на Львівщині в сьогоденні [2. с.148-164].

Природна віддаленість лемків від великих промислових центрів сприяла кращому збереженню фольклору в цілому, та у весільній обрядовості зокрема.

Український етнограф Євгенія Гайова описуючи лемківське весілля, велику увагу приділяє самому обряду, подаючи здебільшого приклади обрядових пісень, та майже не звертає увагу на танцювальний фольклор, який на нашу думку також є невід'ємною частиною цього дійства [3. с. 80-90] . На доказ цьому є свідчення Романа Гарасимчука, який стверджує, що під час весілля постійно виконувалися танці: «Потряска», «Круглий» та «Викручана». Зокрема він зупиняється на танці «Обертак», назва якого походить від кроку, який виконується парами в повороті, і характеризує його як такий, що є дуже популярним і поширеним у всіх лемків, та виконується на початку весілля і після традиційного пригощання. На окрему увагу на думку Романа Гарасимчука заслуговує «Весільний танець», який поєднує в собі «Потряску» та «Коломийку», які є також популярними і входили в обряд весілля, зокрема в переселенців з сіл Лупків, Довжиця, Одрехова - Ліського та Сяніцького повітів (Польща) [2, с.164-165].

Відрадним є те, що автор згадує і лемківські хороводи, які здебільшого виконувалися в період великодніх свят на старих кладовищах та біля церкви, а також на вечорницях і в переддень свята Івана Купала. З багатьох танців, що відносяться до цієї підгрупи, йому вдалось записати тільки невелику їх частину, яка збереглась після Другої світової війни, а саме: «Мости», «Качки», «Мотаний танець» та «Горіла липка».

Як зазначалося вище, культурні взаємовідносини з сусідніми народами знайшли своє відображення і в танцювальній культурі Лемківщини. Тому

навіть після їхнього переселення на території Західної України залишився цілий ряд самобутніх варіантів польських («Краков'як», «Мазурка»), чеських («Полька», «Тромбля», «Грожена», «Колічко»), німецьких («Вальс», «Піввальс», «Лінкс», «Штаєр»), угорських («Мадяр», «Чардаш») танців, в яких збереглась їх першооснова. Однак вони відрізняються з поміж першотворних особливим стилем виконання, притаманним тільки цій етнографічній групі [2, с.167-204].

Велика любов лемків до своєї Батьківщини в різні часи допомагала їм зберігати і свій власний побут та культурні надбання. У повоєнні роки на нових поселеннях лемків при Будинках культури поступово починають з'являтися лемківські хори, фольклорні ансамблі, та танцювальні групи.

Одним з найбільших відомих колективів, що сприяють збереженню лемківського фольклорного мистецтва, є створена в 1969 році у Львові хорова аматорська капела «Лемковина», засновником та першим керівником якої був Павло Юрковський. До її репертуару увійшли: українські та лемківські співанки, колядки та щедрівки, обрядові пісні та ін. В 2002 році при капелі була створена танцювальна група керівником якої є Олег Копильчак. В процесі спілкування з людьми старшого віку з лемківських родин йому вдалося записати та, здійснивши відповідну обробку фольклорного матеріалу, перенести на сцену ряд танців, які гармонійно вплелися, збагатили та доповнили репертуар «Лемковини». У творчому доробку хореографа нараховується 12 самобутніх лемківських танців, які виконуються під супровід хору та оркестру, серед них: «Кивавий», «Чардаш» та інші [4, с. 95]. На особливу увагу заслуговує танець «Обертан», який зустрічається в записах Романа Герасимчука під назвою «Обертак » - «Обертаний» - «Обертас»[2, с.151-152]. На нашу думку, робота проведена Олегом Копильчаком має прямий зв'язок з науковими працями Герасимчука та є практичним втіленням його дослідницької діяльності і спрямована на збереження та популяризацію автентичного танцювального фольклору лемків.

Також варіанти лемківських танців зустрічаються і в професійних колективах, зокрема «Карічка», в постановці Надії Веселової, увійшла до репертуару Заслуженого ансамблю пісні і танцю «Верховина» Львівської обласної філармонії (м. Дрогобич) та танець «Трясунець», що був створений в ансамблі танцю «Надзбручанка» Тернопільської обласної філармонії (м. Тернопіль) на основі зібраного танцювального фольклору у лемківських селах Тернопільщини Заслуженим артистом УРСР Олександром Данечкіним.

Аналізуючи дані постановки слід вказати на деякі розбіжності з аналогічними танцями у викладі Романа Гарасимчука, а саме що стосується метро-ритмічного малюнку в музиці. Проте, враховуючи подальшу еволюцію фольклору лемків, це видається нам цілком можливим, тим більше що в даних постановках чітко прослідковуються характерні положення в парах, зміст та манера виконання, властиві лемківській хореографії.

Слід згадати і пошукову-творчу роботу Алли Зібаровської, яка в 80-х роках в селі Маріамполь Галицького району, що є чи не найбільшим поселенням лемків на Івано-Франківщині, створила самобутній колектив до репертуару якого входили танці «Круглий», «Карічка», «Обертак», здійснені на основі зібраного фольклорного матеріалу у даній місцевості. На жаль після смерті хореографа колектив припинив своє існування, а хореографічний матеріал було втрачено.

Саме тому, на нашу думку, для кращого збереження танцювального фольклору Лемківщини особливу увагу потрібно звертати на розвиток дитячих хореографічних колективів, які б пропагували хореографічну культуру даної етнографічної групи.

Яскравим прикладом цьому є дитячий зразковий ансамбль народного танцю «Вінок Надзбруччя», створений в 2006 році на базі міського будинку культури в м. Чортків (Тернопільська область) - керівник В. Гудов. До репертуару колективу увійшли лемківські танці «Карічка», «Фраєрка»,

«Лемківські барви», матеріал до яких було зібрано керівником в м. Ярослав (Польща). Заслуговує на увагу і дитячий хореографічний ансамбль «Золоті діти», створений в листопаді 2004-го року на базі Трускавецької дитячої школи мистецтв, керівники Ніна та Олександр Мойсеєнко, в програмі якого є ряд лемківських танців «Киваний», «Вальс», «Обертас», які були створені О.Мойсеєнком на основі фольклорного матеріалу, отриманого ним під час роботи балетмейстером народного лемківського ансамблю пісні і танцю «Кичера» в м. Лігниця (Польща).

Мистецькі колективи лемків, що проживають на Україні, постійно підтримують тісні зв'язки з іншими представниками цієї етнографічної групи, що проживають за кордоном. Прикладом цього є щорічне проведення, починаючи з 1983 року, фольклорно-етнографічного фестивалю «Лемківська ватра», в якій постійно приймають участь фольклорні, хорові, музичні та хореографічні колективи з України, Польщі, Канади, Німеччини, Австралії, Сербії, Хорватії, Угорщини, що пропагують лемківську культуру.

На нашу думку, така тісна співпраця між колективами, а також активізація молодих хореографів по збору та обробці лемківського танцювального фольклору і глибокий аналіз досліджень вищезгаданих етнохореографів та фольклористів допоможе кращому зрозумінню і осмисленню, стане поштовхом для створення нових танцювальних витворів і сприятиме кращому збереженню лемківської хореографічної культури в побуті Українців, цим самим створюючи умови для її подальшого розвитку.

Список використаних літературних джерел

1. Стасько Б.В. Хореографічне мистецтво Івано-Франківщини. [Текст] / Б.В. Стасько. – Івано-Франківськ .: Лілея – НВ, 2004. – 312с.
2. Роман Гарасимчук. Народні танці українців карпат. КН 2. Бойківські і лемківські танці. [Текст] / Р. Гарасимчук. – Львів.: НАУА Інститут народознавства, 2008. – 320с.

3. Гайова Євгенія. Лемківське весілля [Текст] / Є. Гайова // Народна творчість та етнографія. №1. – К.: Інститут мистецтвознавства фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України, 2008.- С. 80 – 90.
4. Виконавська діяльність народної хорової капели «Лемковина» у контексті розвитку українського народнопісенного мистецтва. [Текст] / О. Фабрика-Процька // Вісник Прикарпатського університету : Мистецтво. Випуск X-XI. – Івано-Франківськ .: ВДВ ЦІТ. – С.93 – 100.
5. Богдан Стасько, Наталія Марусик. Роман Гарасимчук та його автентичні танці гуцульські. [Текст] / Б.В. Стасько, Н.І. Марусик. – Івано-Франківськ.: ВДВ ЦІТ, 2010. – 283с.
6. Богдан Стасько. Танці з Прикарпаття. [Текст] / Б.В. Стасько. – Івано-Франківськ.: ВДВ ЦІТ, 2009. – 206с.

Відомості про автора

Назва статті	«Лемківський народний танець в контексті хореографічної культури України»
Автор	Скобель Юрій Мирославович
Наукова ступінь	_____
Вчене звання	_____
Почесне звання	_____
Місце роботи	Інститут мистецтв Прикарпатського національного університету ім.. Василя Стефаника
Посада	Старший викладач кафедри театрального і хореографічного мистецтва
Контактний телефон	Дом.(0342) 55-59-83 Моб. 099 7449542
Домашня адреса	76009 м. Івано-Франківськ вул..Будівельників 18 кв. 4